

Jowita Skrzek

Uniwersytet Rzeszowski

mgrskrzek777@gmail.com <https://orcid.org/0009-0005-6164-9692>

Problem dyskryminacji uczniów z Ukrainy przez ich rówieśników polskich w opiniach nauczycieli szkół podstawowych

---

The problem of discrimination of students from Ukraine by their Polish peers in the opinions of primary school teachers

Abstrakt: Celem poznania opinii nauczycieli szkół podstawowych na temat zjawiska dyskryminacji ukraińskich uczniów, przeprowadzono badania sondażowe na terenie powiatu jarosławskiego. Zebrane dane zostały przeanalizowane i skomentowane, a następnie sformułowano wnioski oraz postulaty praktyczne, które mogą stać się pomocne dla dyrektorów szkół, nauczycieli, pedagogów i innych specjalistów pracujących z uczniami z Ukrainy dotkniętymi dyskryminacją ze strony polskich rówieśników.

Słowa kluczowe: dyskryminacja, wykluczenie, uczniowie z Ukrainy, odmienność kulturowa, odmienność narodowościowa

---

Abstract: In order to get to know the opinions of primary school teachers on the phenomenon of discrimination against Ukrainian students, surveys were conducted in the Jaroslavl district. The collected data were analyzed and commented, and then conclusions and practical postulates were formulated that may become helpful for school principals, teachers, pedagogues and other specialists working with students from Ukraine affected by discrimination from Polish peers.

Keywords: discrimination, exclusion, students from Ukraine, cultural difference, national difference

Wprowadzenie

Dyskryminacja stanowi formę nietolerancji i niesprawiedliwości, gdzie dana grupa ludzi, odstająca od większości społeczeństwa pod względem narodościowym, wyznaniowym, światopoglądowym itd., jest traktowana inaczej (zazwyczaj o wiele gorzej) przez inne grupy (Klaus, Winiarska, 2011). W środowisku szkolnym zjawisko to może przejawiać się w postaci wykluczania odmiennych pod pewnym względem uczniów, uprzedzeń, przemocy fizycznej i psychicznej czy obraźliwych komentarzy.

Tworzone w wyniku dyskryminacji nierówności społeczne negatywnie wpływają na osoby dotknięte tym problemem, wywołując poczucie odrzucenia, niepewności i niesprawiedliwości. Szczególnie dotkliwe bywają skutki tego zjawiska dla osób młodych – dzieci i nastolatków, którzy będąc jego ofiarami alienują się, doświadczają obniżonego poczucia własnej wartości oraz braku motywacji.

Zjawisko dyskryminacji jest sprzeczne z fundamentalnymi prawami człowieka, jakimi są: godność, równość i wolność (BIP, 2014). W społeczeństwie nie powinno być miejsca na nierówne traktowanie czy dążenia do dominacji jednej grupy nad innymi. Szacunek dla drugiego człowieka oraz tolerancja to fundament, na którym można stworzyć środowisko wspierające i sprawiedliwe.

Dzieci w erze fake newsów dotyczących wojny

Informacja jest silnym narzędziem, odpowiednio sformułowana ma niebagatelny wpływ na odbiorcę. W Internecie ze zbytnią łatwością natrafić można na fake newsy, mające na celu manipulację opinią publiczną oraz wpływ na narracje polityczne. Nie mniejsze zagrożenie stanowią także teorie spiskowe, które tworzone są bez żadnych dowodów, a ich zadaniem również jest manipulacja.

Wraz z rozpoczęciem wojny w lutym 2022 roku na terenie Ukrainy zaczęła się walka w przestrzeni medialnej, polegająca na rozpowszechnianiu fałszywych informacji głównie przez stronę rosyjską (Jankowiak, 2022). Rozpowszechniane w Internecie fake newsy sugerowały na przykład, że to ukraińscy żołnierze są odpowiedzialni za nielegalne działania wojenne, a Wołodymyr Zełenski jest prowokatorem konfliktu wywołującym napięcia i eskalację walk (Legucka, Szczudlik, 2023). Ponadto Ukraińcy zostali bezpodstawnie oskarżeni o inscenizację wojny (Zasadni, 2022). Tego typu dezinformacje osiągają duży zasięg w sieci, gdzie często, nawet mimowolnie, mogą zobaczyć je również dzieci i młodzież.

Jedną z pierwszych konsekwencji wojny w Ukrainie był zmasowany ruch uchodźczy, który stał się dla hejterów w przestrzeni cyfrowej impulsem do wszczęcia kampanii dezinformacyjnych. Głównym celem tychże działań było szerzenie mowy nienawiści wobec uchodźców oraz wzbudzanie strachu wśród danych grup mieszkańców Polski (Zalewski, 2022).

Według raportu UNICEF trzy czwarte osób w przedziale wiekowym od czternastego do dwudziestego czwartego roku życia ma styczność z nieprawdziwymi informacjami co najmniej raz w tygodniu (UNICEF, 2021). Biorąc pod uwagę nasilenie udostępniania fake newsów po wybuchu wojny w Ukrainie, częstotliwość natrafiania na treści dezinformacyjne jest przypuszczalnie większa. Raport brytyjskiego Commission on Fake News and Critical Literacy in Schools głosi, że jedynie dwa procent dzieci potrafi odróżnić treści fałszywe od prawdziwych, a najmniej skłonne do zauważania materiałów manipulacyjnych są najmłodszy pochodzący z mniej wyedukowanych rodzin oraz posiadający braki w zdolności czytania i pisania (National Literacy Trust, 2018).

Cyfrowi tubylcy, jak zaczyna nazywać się współczesne dzieci, przesiąknięci są nadmiarem informacji pomieszanych z nieprawdą. Treści manipulacyjne bywają zazwyczaj żywo komentowane w mediach społecznościowych, często przez osoby dorosłe, które również miewają problem z weryfikacją wszelakich newsów. Nasiąknięte agresją dyskusje stają się negatywnym wzorcem wymiany zdań dla młodszych pokoleń, przyjmujących pewne pojawiające się w sieci narracje i opinie za swoje. W następstwie tego może zaistnieć zagrożenie, że dzieci będą przenosić wrogość, niechęć, obrzydzenie i wiele innych skrajnych odczuć wyrażanych w Internecie względem osób innej narodowości, koloru skóry itd. na swoje zachowania wobec tej części rówieśników szkolnych, która pod jakimś względem jest odmienna. Ostatnimi czasy takimi grupami odmiennych uczniów stały się ukraińskie dzieci uczęszczające do polskich szkół. Stanowią one potencjalne ofiary dyskryminacji.

Dyskryminacja w środowisku szkolnym

Dyskryminacja jest zjawiskiem powszechnym w szkołach od dawna. Najczęściej zachodzi ona w relacjach między uczniami. Zjawisko to jest klasyfikowane w różny sposób, jednak w psychologii społecznej zazwyczaj wyróżnia się dyskryminację pośrednią i bezpośrednią. Pierwsza z nich, zwana również niecelową, polega na uzasadnieniu uprzywilejowania danej grupy kosztem dotknięcia innej w pozornie neutralnych warunkach. Dyskryminacja bezpośrednia (celowa) z kolei zachodzi, gdy konkretna osoba, z powodu swojej odmienności pod

jakimś względem, traktowana jest w sposób gorszy aniżeli miałyby to miejsce w przypadku innej osoby znajdującej się w podobnej sytuacji (Carby-Hall i in., 2021).

Do najczęściej spotykanych rodzajów omawianego zjawiska należy dyskryminacja ze względu na płeć, narodowość, orientację seksualną, wyznawaną religię, niepełnosprawność, status społeczny czy wygląd zewnętrzny (Reisigl, 2010). Dyskryminacja stanowi wyraz, jaki dają ludzie swoim uprzedzeniom – negatywnym postawom względem określonych jednostek bądź grup. Przyczynia się do tego wiara w stereotypy, czyli posiadanie negatywnych przekonań na temat przedstawiciela/przedstawicieli grupy “odmiennej” (Spielman i in., 2020).

Przejawami dyskryminacji, z którymi najczęściej można się spotkać w szkole, są:

1. wyśmiewanie,
2. izolowanie,
3. bezpodstawne krytykowanie,
4. deprecjonujące komentarze,
5. przemoc psychiczna i fizyczna,
6. wywyższanie się.

Uczniowie, którzy padają ofiarami podobnych zachowań, doświadczają naruszenia swojej godności, psychicznej destabilizacji, poczucia krzywdy, przygnębienia, niesprawiedliwości. Przeżywają psychiczny stres będący destruktywny dla poczucia podmiotowości. Dyskryminowane osoby są marginalizowane, podupada ich poczucie własnej wartości, co z kolei prowadzi do ograniczenia rozwoju (Garbacz, 2020).

Nauczyciele stanowią grupę, która ze względów oczywistych w pierwszej kolejności ma szansę pomóc dyskryminowanej części uczniów z Ukrainy. W badaniach własnych skupiono się więc na poznaniu ich opinii na temat tego niezadkiego w szkołach podstawowych zjawiska.

Badania własne

Celem poznania opinii nauczycieli szkół podstawowych na temat dyskryminacji Ukraińskich uczniów przez ich polskich rówieśników przeprowadzono badania ankietowe online wśród nauczycieli z powiatu jarosławskiego, wybranych metodą kuli śnieżnej. Grupa respondentów liczyła 77 osób – 70 kobiet i 7 mężczyzn.

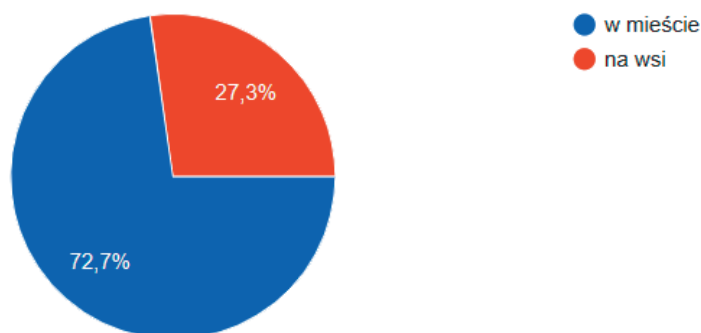
Tabela 1. Stopień nauczycielski osób badanych

STOPIEŃ	N	%
początkujący	14	18
stażysta	21	27
kontraktowy	14	18
mianowany	28	37
SUMA	77	100

Źródło: badania własne.

Zdecydowaną większość badanych osób stanowili nauczyciele mianowani (37%), a zaraz po tej grupie drugą najliczniejszą byli stażyści (27%). Średni staż pracy ankietowanych wynosił 8 lat – najkrótszy 1 rok, najdłuższy 20 lat.

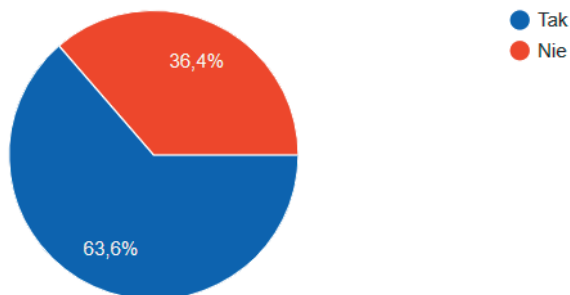
Gdzie znajduje się szkoła, w której Pani/Pan pracuje?

Wykres 1. Lokalizacja miejsca pracy badanych nauczycieli

Źródło: badania własne.

Ponad 72% ankietowanych nauczycieli zadeklarowało, że szkoły, w których pracują znajdują się w miastach na terenie powiatu jarosławskiego. 100% badanych osób przyznało, że do ich szkół uczęszczają uczniowie z Ukrainy. Respondenci następnie zostali zapytani o ich doświadczenia związane z dyskryminacją w ostatnim roku szkolnym.

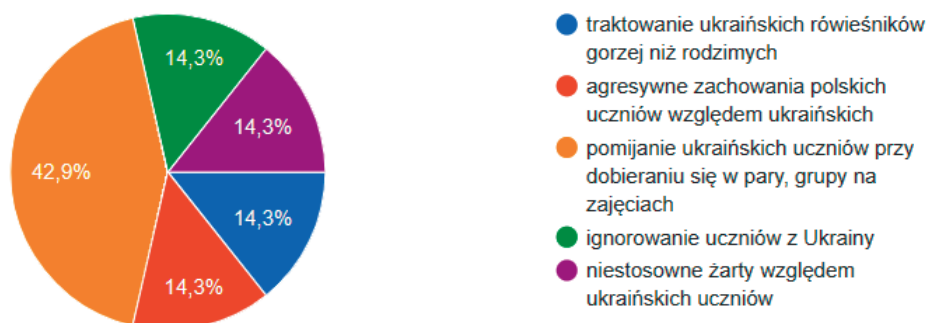
Czy podczas ostatniego roku szkolnego zauważył/a Pan/Pani chociaż raz przejaw dyskryminacji uczniów z Ukrainy ze strony uczniów polskich?

Wykres 2. Zaobserwowanie zjawiska dyskryminacji między uczniami w ostatnim roku szkolnym

Źródło: badania własne.

Ponad 60% badanych nauczycieli przyznało, że w ciągu ostatniego roku szkolnego zauważyło przynajmniej raz przejaw dyskryminacji wobec uczniów z Ukrainy. Wynik ten jest wystarczająco alarmujący, by móc mówić o istnieniu problemu dyskryminacji. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie przejawów tego zjawiska, które zaobserwowali.

Wykres 3. Przejawy dyskryminacji Ukraińskich uczniów ze strony rówieśników polskich

Źródło: badania własne.

Do najczęściej zgłaszanych przez nauczycieli przejawów dyskryminacji należało pomijanie ukraińskich uczniów np. przy dobieraniu się w zespoły podczas zajęć (42,9%). Inne zachowania dyskryminacyjne, jakie wymieniano to traktowanie rówieśników z Ukrainy w sposób gorszy lub ignorowanie ich,

agresywne zachowania ze strony polskich uczniów oraz niestosowne żarty skierowane w Ukraińców.

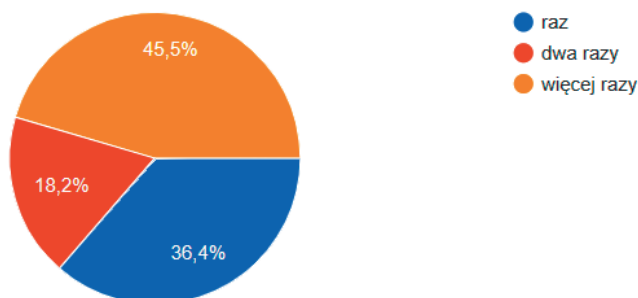
Pierwsze wymienione zjawisko może potencjalnie wynikać z obaw związanych z barierą językową. Brak wzajemnego rozumienia wymienianych komunikatów niesie za sobą ryzyko kierowania się powierzchownością oraz oceniania czyichś zamierzeń poprzez przyzmat zasłyszanych np. w mediach informacji. Przypuszczalnie polscy uczniowie pomijają więc ukraińskich w celu uniknięcia nieporozumień, z powodu niechęci do poszukiwania pozawerbalnych sposobów komunikacji czy właśnie dlatego, że kierują się wpajanymi przez niektóre osoby lub media uprzedzeniami i stereotypami.

Wyraźne traktowanie w gorszy sposób uczniów ukraińskich, całkowite ich ignorowanie lub niestosowne żarty to zachowania, które niezaprzeczalnie świadczą o dyskryminacji. Ich występowanie może być wynikiem szerzenia teorii spiskowych na temat wojny, umniejszania powagi sytuacji bądź znów – zakorzenionych stereotypów przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Wymieniana przez osoby badane agresja polskich uczniów względem ukraińskich stanowi skrajny przejaw dyskryminacji i niesie za sobą najdotkliwsze skutki.

Badani nauczyciele zostali zapytani o to, co według nich było główną przyczyną dyskryminacji uczniów z Ukrainy. 55,6% ankietowanych stwierdziło, że zachowania dyskryminacyjne miały podłoże wyłącznie narodowościowe. 33,3% uznało, iż to odmienny język stanowił przyczynę, a 11,1% wskazało odmienny wygląd i styl bycia. Nikt nie zaznaczył odpowiedzi „wyznanie” i „orientacja seksualna”.

Według 63,6% ankietowanych nauczycieli ukraińscy uczniowie potrafią bronić się przed ewentualnymi atakami oraz wiedzą, gdzie i do kogo mogą zgłosić się po pomoc. 27,3% z kolei uznało, że nie potrafią oraz nie posiadają wiedzy na temat tego, skąd zaczerpnąć pomocy. 9,1% badanych nie było w stanie udzielić odpowiedzi na pytanie dotyczące poruszanej kwestii.

Jak często w minionym roku szkolnym była/był Pani/Pan świadkiem sytuacji, w której ktoś z polskich uczniów nieprzychylnie wypowiadał się na temat uczniów z Ukrainy bądź był względem nich agresywny?

Wykres 4. Częstość zaobserwowania aktów dyskryminacji w ostatnim roku szkolnym

Źródło: badania własne.

Ponad 45% badanych nauczycieli w ostatnim roku szkolnym było świadkiem więcej niż dwóch sytuacji, w której polscy uczniowie przejawiali zachowania noszące znamiona dyskryminacji względem uczniów ukraińskich. Ponad 36% respondentów znalazło się w takiej sytuacji tylko raz, zaś 18,2% dwa razy. Otrzymane wyniki świadczą o dosyć częstym występowaniu wrogich zachowań wobec Ukraińców w szkołach podstawowych.

Dobrym omenem jest fakt, że badani nauczyciele zauważają negatywne postawy polskich uczniów. Dlatego zostali poproszeni również o wyrażenie opinii na temat wiedzy oraz kompetencji posiadanych, bądź nie, przez grono pedagogiczne, a związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji, agresji i rasizmowi. Według 36,4% badanych nauczyciele nie posiadają wystarczającej wiedzy na temat przeciwdziałania dyskryminacji uczniów-uchodźców oraz kompetencji do wyhamowywania zachowań agresywnych i rasistowskich u uczniów polskich. 18,2% respondentów twierdziło przeciwnie, z kolei 45,5% zaznaczyło odpowiedź "nie wiem". Większy odsetek opinii mających świadczyć o brakach w wiedzy czy niewystarczających kompetencjach oraz duży procent zanotowany przy odpowiedzi wyrażającej wahanie się interpretowane mogą być jako sygnał, że istnieje potrzeba uczulenia nauczycieli na problem dyskryminacji oraz podjęcia odpowiednich działań.

W związku z powyższym zapytano ankietowanych nauczycieli o propozycje działań, które należałoby według nich podjąć, by przeciwdziałać dyskryminacji w szkole. Wśród odpowiedzi znalazły się:

1. zajęcia warsztatowe dla uczniów,
2. wycieczki, wspólne wyjścia w celach integracyjnych,
3. szkolenia dla nauczycieli.

Osoby badane zdają się zauważać potrzebę pogłębienia wiedzy i doskonalenia umiejętności nie tylko uczniów, lecz także własnych. Ponadto uważają, że trenowanie pozytywnych postaw praktycznie, podczas spędzania wspólnego czasu, mogłyby być pomocne w zwalczaniu dyskryminacji.

Wnioski i postulaty praktyczne

Badani nauczyciele szkół podstawowych z terenu powiatu jarosławskiego w wysokim odsetku zadeklarowali, że w ostatnim roku szkolnym mieli do czynienia z aktami dyskryminacji w placówkach, w których pracują. Najczęstszym przejawem rzeczonych zachowań jest pomijanie uczniów ukraińskich przez polskich podczas zajęć wymagających pracy zespołowej. Ponadto uczniowie z Ukrainy są narażeni na bycie ignorowanymi, izolowanymi, traktowanymi w gorszy sposób, a nawet bywają ofiarami szeroko rozumianej agresji. Otrzymane wyniki badań własnych wskazują, że nauczyciele dostrzegają zjawisko dyskryminacji, które ma miejsce w społeczności uczniowskiej.

Naturalną konsekwencją zauważenia problemu zdaje się być podjęcie próby poszukiwania jego rozwiązania. Osoby badane same już poniekąd wskazały przykłady działań, które można byłoby podjąć, by przeciwdziałać dyskryminacji w szkole. Wymienione propozycje uwzględniono w wystosowanych postulatach praktycznych.

- I. Zaleca się, by nauczyciele wychowawcy oraz pedagodzy czy psycholodzy szkolni przeprowadzili w każdej klasie cykl zajęć wychowawczych dotyczących tolerancji, odmienności, stereotypów i uprzedzeń, fake newsów, wielokulturowości, problemu uchodźstwa.
- II. Rekomenduje się przeprowadzenie warsztatów dla uczniów, które miałyby na celu rozwijanie ich kompetencji emocjonalno-społecznych.
- III. Należy doszkalać nauczycieli w zakresie rozpoznawania zachowań dyskryminacyjnych i natychmiastowego reagowania na nie oraz długoterminowej pracy nad problemem z uczniami.
- IV. Atrakcyjną propozycją wspomagającą proces wyhamowywania zachowań dyskryminacyjnych mogą być klasowe wycieczki integracyjne, dodatkowe zajęcia o tematyce wielokulturowości, szkolne imprezy tematyczne.
- V. Wartym rozważenia działaniem jest pedagogizacja rodziców w obrębie tej samej tematyki, którą należałoby poruszać z uczniami.

Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań własnych można uznać, że problem dyskryminacji ukraińskich uczniów w polskich szkołach jest jak najbardziej aktualny i nauczyciele go dostrzegają, nie zawsze jednak wiedzą, jak mu zaradzić. Uświadomienie sobie zaistnienia omawianego zjawiska to klucz do przeciwdziałania dyskryminacji i wykluczeniu dzieci uchodźców.

Edukowanie dzieci, młodzieży, ich rodziców, a także pedagogicznego grona stanowi podstawę, bez której wyhamowywanie wrogich zachowań będzie awykonalne, a tym samym niemożliwym stanie się podejmowanie prób tworzenia otwartego, tolerancyjnego i sprawiedliwego społeczeństwa. Niezbędnym jest zacieśnienie współpracy między nauczycielami i specjalistami pracującymi w szkołach podstawowych w celu wymiany doświadczeń, poglądów i skutecznego pomagania uczniom. Ponadto niezwykle ważną kwestię stanowi uświadamianie dzieci od najmłodszych lat, że równość to niezbywalne prawo każdego człowieka oraz każdy powinien dostać równe szanse i możliwości.

Dyskryminacja nie jest problemem, który dotyczy jedynie osób nim dotkniętych, bowiem przyzwalając na dyskryminowanie innych osób, pośrednio dajemy wyraz akceptacji niesprawiedliwości i tym samym ograniczamy możliwości własne. Warto pamiętać, że jako członkowie danej społeczności mamy obowiązek stawać w obronie równości i wygaszać przejawy wrogich zachowań, aby dbać o godność innych członków. Dlatego też należy kształtować postawy uczniów, by nie byli oni obojętni na nierówne traktowanie drugiego człowieka, by dawali innym szansę.

References

- Biuletyn Informacji Publicznej. (2014). *Czym jest dyskryminacja*. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/czym-jest-dyskryminacja> (dostęp: 03.08.2023).
- Carby-Hall, J. R., Góral, Z., Tyc, A. (2021). *Różne oblicza dyskryminacji w zatrudnieniu*. Wolters Kluwer Polska.
- Garbacz, A. (2020). Dyskryminacja w szkole i jej konsekwencje w sferze psychospołecznego funkcjonowania jednostki. *Rocznik Administracji Publicznej*, 6, 112–127. <https://doi.org/10.4467/24497800RAP.20.006.12900>
- Jankowiak, A. (2022). Teorie spiskowe na temat wojny w Ukrainie. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, 4, 27–47. <https://doi.org/10.14746/ssp.2022.4.2>

- Klaus, W., Winiarska, A. (2011). Dyskryminacja i nierówne traktowanie jako zjawisko społeczno-kulturowe. *Studia BAS*, 2(26), 9–40.
- Legucka, A., Szczudlik, J. (2023). *Dezinformacja i propaganda Rosji oraz Chin w kontekście wojny na Ukrainie*. <https://www.pism.pl/publikacje/dezinformacja-i-propaganda-rosji-oraz-chin-w-kontekscie-wojny-na-ukrainie> (dostęp: 04.08.2023).
- National Literacy Trust. (2018). *Fake news and critical literacy. The final report of the Commission on Fake News and the Teaching of Critical Literacy in Schools*. https://cdn.literacytrust.org.uk/media/documents/Fake_news_and_critical_literacy_-_final_report.pdf (accessed: 10th August 2023).
- Reisigl, M. (2010). Dyskryminacja w dyskursach. *tekst i dyskurs – text und diskurs*, 3, 27–61.
- Spielman, R. M., Jenkins, W. J., Lovett, M. D., Czarnota-Bojarska, J. (2020). *Psychologia*. OpenStax Poland.
- UNICEF. (2021). *Digital misinformation/disinformation and children*. <https://www.unicef.org/innocenti/media/856/file/UNICEF-Global-Insight-Digital-Mis-Disinformation-and-Children-2021.pdf> (accessed: 7th August 2023).
- Zalewski, P. (2022). Nowe technologie, informacja, dezinformacja, fake news, deepfake, hejt. Wybrane mechanizmy manipulacji w przestrzeni cyfrowej w kontekście pandemii COVID-19, kryzysu granicznego w 2021 r. i wojny w Ukrainie. *Przegląd Policyjny*, 146(2), 103–129. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.9903>.
- Zasadni, A. (2022). *Wojny na Ukrainie nie ma, a przerażonych ludzi grają aktorzy? Mnożą się teorie spiskowe o rosyjskiej inwazji*. <https://wydarzenia.interia.pl/ukraina-rosja/news-wojny-na-ukrainie-nie-ma-a-przerazonych-ludzi-graja-aktorzy,-nId,5879481> (dostęp: 04.08.2023).